

Era Fredriksten til Karelen

På Fredriksten ble det våren 1940 ennå mens felttoget pågikk, etablert krigsfangeleir for norske offiserer. Disse ble først bevoktet av Bataljon Maetschke. Litt senere ble vaktholdet overtatt av 2. kompani av SS-Totenkoppsstandarte (Regiment) Nr. 6. Disse mannskapene lå nærmest på rekruttstadiet og opererte aldri som kombattanter i Norge. Det samme gjaldt SS-Regiment Nr. 7 som fikk ansvar for det tyske vaktholdet vest for Oslofjorden.

50-ÅRSMINNER

Vi har gått inn i en periode som er og vil bli preget av 50-årsminner en tid fremover. Således nærmer vi oss med raske skritt den 22. juni. Da blir det et halvt århundre siden Operasjon Barbarossa ble satt iverk, Hitlers angrep på Sovjet-Unionen. Det var vel den største oppmarsj som verden inntil da hadde sett, med - etter kort tid - en sammenhengende front fra Is-havet i nord til Svartehavet i sør. Det skjedde vel et år etterat vårt eget land var hærtatt, og 20 måneder etterat Finland var blitt overfalt fra den mektige naboen i øst.

Mens felttoget i Norge pågikk, fikk den tyske øverstkommanderende i Norge, von Falkenhorst, erfare at han nok kunne trenge flere divisjoner til den oppgave han var blitt pålagt. Det fikk han ikke, iallefall ikke i første omgang. Derimot ble det i månedsskiftet april-mai 1940 overført enheter fra SS og politi fra Danmark, for at disse skulle avlaste feltdivisjonene ved å overta vaktholdet ved kysten og riksgrensen mot Sverige. Allerede fra 14. mai 1940 begynte avviklingen av krigsfangeleiren på Fredriksten, og SS-kompaniets oppgave ble derfor kortvarig.

BARBAROSSAPLANEN

I Barbarossaplanen var også Finlands gjeninntreden i krigshandlingen innkalkulert. I hovedtrekkene skulle finske styrker ha ansvaret for den søndre del av den finsk-russiske fronten, og tyske styrker ansvaret for den nordligste.

De tyske enhetene besto i første omgang av tropper fra okkupasjonsstyrkene i Norge. Først og fremst var det kamperfarne bergjegerdivisjoner som allerede sto i Nord-Norge under general Eduard Dietl, dessuten divisjoner fra Syd-Norge samt de førnevnte SS-regimenter.

Disse var i god tid for 22. juni blitt overført til Nord-Norge. Under en forflytning omkom 112 soldater fra ett av kompaniene i 6. SS-Regiment. De var ombord i det norske passasjerskipet "Blenheim" da dette

BESCHREIBUNG.

Der norw. Kriegsgefangene (Name, Vorname) Berg, Halden

geb. 14/1 1913 Dienstgrad Leutnant Beruf Leutnant

ist aus dem Gefangenenerlager Fredriksten in seinen Heimatort Berg, Halden entlassen.

O.U. den 24. Mai 1940

Dienststelle SS-Totenkopfkommando

Unterschrift [Signature]

Dienststempel [Stempel]

Løstatedokument fra krigsfangeleiren på Fredriksten 1940. Den er utstedt av festningskommandant og SS-kaptein B. (Jensen?).

kom i brann på Porsangerfjorden den 22/4-1941 og plutselig gikk under. Formodentlig sabotasje, hevdes det i tyske kilder. Det er ikke utenkelig, snarere høyst sannsynlig at katastrofen rammet nettopp det 2. kompani som hadde hatt vaktholdet på Fredriksten. Grunnen til denne antakelsen kommer vi tilbake til.

I god tid før Barbarossa-start lå de to SS-regimenter etter avtale med den finske regjering klare i utgangsposisjon i Ranua sør for Rovaniemi, den finske Lapplands hovedstaden. Der var de forsterket med artilleri, luftvern og forsyningsenheter som vesentlig var kommet fra Tyskland via Stettin over Østersjøen til havner i Finskebukta. Offisielt var denne oppmarsj kamuflert i en transitavtale som ga tyskerne rett til å transitere egne styrker gjennom Finland til og fra Finnmark.

Da Barbarossa var satt i gang, flyttet Falkenhorst sammen med stabsjefen, oberst Buschenhagen over til Rovaniemi, der han i spissen for "Arméoberkommando Norge" hadde ansvaret for de innledende kampene.

SS-formasjonene som nå ble benevnt Kampgruppe "Nord", senere 6. SS-Gebirgsdivision Nord, ble satt inn som en sentral angrepskile langs hovedveien Markajärvi - Salla. En vellykket operasjon kunne ved Kandalakscha ha avskåret Murmanskbanen som var så viktig for russernes forsyning. Det var

denne ildåpen som SS-avdelingene etter von Falkenhorsts mening ikke greide tilfredsstillende. Etter krigen uttalte han seg svært negativt om dem, og hans utsagn avspeiler vel det motsetningsforhold som hele krigen var der mellom SS og de gamle, konservative Wehrmachroffiserene.

Kampene ved Salla kostet den unge divisjonen på kort tid 300 falne og 400 sårede, men det er ingenting som tyder på at vaktkompaniet fra Fredriksten deltok der. Når første bataljon nevnes i fektningsrapporten fra den tiden, er det som regel "ohne 2. Kp.", dvs. "første bataljon minus 2. kompani". Altså god grunn til å tro at de fleste av kompaniet fant sin våte grav i Porsangerfjorden.

Von Falkenhorst uttalte etter krigen: "For SS-brigaden ble denne kampen ildåpen. Den skuffet totalt og viste at ledelsen og troppene ikke hadde noen som helst kampverdi. Det ene regimentet trakk seg unna flere kilometer under en panikk som raskt grep om seg... "aldri har jeg følt skilnaden mellom troppeforbandene i hæren og Waffen-SS som dengang. Ikke hovmot og bedrevitende, men kun omhyggelig utdannelse og trening i kamp kan oppdra til brukbare, uforferdede soldater som ikke er skuddredde".

Von Falkenhorst foreslo for Oberkommando der Wehrmacht at brigaden skulle trekkes tilbake fra fronten, men det nektet Hitler. Den skulle bli

Øverstkommanderende for de tyske styrker i Norge og Finland, von Falkenhorst, i hovedkvarteret i Rovaniemi 1941. T.h. bergjegergeneral Eduard Dietl.

værende foran fienden til ripen i lakken var slipt bort.

Von Falkenhorst unnlot å nevne at han på forhånd hadde blitt advart om SS-avdelingens manglende kampberedskap, og man kan i ettertid gruble over om det var med en viss skadefryd han satte den til en oppgave den ikke maktet.

Den 23. juni skrev den nytilsatte SS-general Demelhuber til sjefen for det foresatte armékorpets, general Feige, og meddelte at avdelingen var satt inn i første linje. Og han var meget bekymret: "Etter de erfaringer jeg har høstet etter gjentatte personlige inspeksjoner, melder jeg nådigst at jeg er av den overbevisning at utdannelsesnivået ved den avdeling jeg har overtatt, er i den grad så dårlig, at jeg ikke kan ta ansvaret for en frontinnsats".

Videre påpekes at regiments- og bataljonssjefens taktiske ut-

dannelse, i likhet med de øvrige offiserers, var helt utilstrekkelig. Den avdelingsvise kamputdanning var like elendig. I det hele tatt: Situasjonen ville bli kritisk!

For Demelhuber var det liten trøst å få fra armékorpset. Herr Feige svarte bl.a.: "...er jeg overbevist om at SS-divisjonen under Deres klare og energiske ledelse vil løse de tiltenkte oppgaver under den forestående innsats.

Men det gode menneskematerielle og den høye innsatsberedskap vil godviljen oppveie store mangler".

SS-general Demelhubers kamp ved Salla ble følgelig ikke bare en kamp mot russerne. I tillegg var det en mere usynlig strid med de mektige Wehrmachtgeneraler, som på en raffinert og umerkelig måte skulle ta knekken på denne spirevippene av en rival fra Waffen-SS; "fyre opp" han styrker, la dem forblø foran russernes grensefestninger og derved spare egne Wehrmachtavdelinger. Det er i det minste inntrykk man sitter igjen med etter en flyktig gjennomgang av rapporter fra disse hete midtsommerdagene i 1941.

Hos Himmler i SS-Führungs-hauptamt i Berlin ble saken tolket derhen at deres soldater og offiserer hadde "sviktet". Det betydde krigsrett og utskiftninger av offiserer som ikke hadde holdt mål. Forsterkninger kom fra Tyskland for å erstatte tapene.

6. SS-Gebirgsdivision "Nord" ble senere underlagt det III. finske Armékorpets under general Siilasvuo og satt inn ved fronten foran Kiestinki, der navn som Hasselmann og Kaprolat vil være kjent for mange nordmenn.

De innledende kampene i Finland var harde og ga store tap på begge sider. Her tyske falne og russiske krigsfanger etter kamper ved Salla.

Era Fredriksten til Karelen II

I 1941 ble to tyske SS-regimenter fraktet fra Norge til Ranua i Lappland for å bli satt inn på Finskefronten i krigen mot Sovjetsamveldet. Underveis led det ene regimentet tap ved skipsforlis i Nord-Norge. Ett av kompaniene hadde ligget på Fredriksten som vakt over norske offiserfanger. General von Falkenhorst i 1941 øverstkommanderende for de tyske styrker i Norge og Finland, hadde en klart reservert holdning til Waffen-SS, de krigsfrivillige. Frivilligformasjonene snøt ham for godt menneskemateriell som ellers skulle komme hans Wehrmacht tilgode. Riktignok kom denne holdning skriftlig til uttrykk først etter den 2. verdenskrig. Noe annet hadde vært for risikabelt. Det kunne ha kostet ham "Kopf und Kragen"!

Vinterkrig i Karelen

I Finland kvittet han seg foreløpig med SS-avdelingene ved å stille dem til disposisjon for den finske general Siilasvuo som kommanderte det III. finske armekorps. Det var ingen tilfeldighet at general Siilasvuo var sjef for det blandede armekorps. Han var offiser av "jegergenerasjonen", det vil si han hadde sin militære bakgrunn fra den frivillige finske "Jägerbataillon 27" i den tyske armé under 1. verdenskrig. Han kjente tysk lynne og tysk strategisk tenkning. Men ved den kompakte sammenblanding av militære avdelinger fra de to nasjoner fikk han også naledning til å lære fra seg noe, og den lærdommen tok tyskerne gjerne imot, nemlig å føre vinterkrig i øde polarlandskap.

SS-general Demelhuber hadde påpekt at hans divisjon trengte minst tre måneder tilbakestrøket fra fronten for å drive kampeverber i større forband. Først da ville den være moden for en frontinnsats. Men noen slik tilbakestrøking var slett ikke å tenke på for 6. SS-Gebirgsdivision Nord. Etter omorganisering og tilføring av friske reserver ble de igjen kastet inn i kampene, denne gang på Louhi-fronten. I november 1941 figurerte igjen 2. kompani, "Haldekkopaniet", av Regiment Nr. 6 i stridsrapportene.

Vinteren 1941-42 var uhyre hard for de tyske styrkene, såvel i Finland som videre sørover. Hitler, som hadde forestilt seg et kortvarig Øst-felttog, hadde ikke sørget for skikkelig bekledning som kunne holde ute Sibir-kulda som strømmet inn fra øst. 40-50 kuldegrader ved fronten denne vinteren var ingen sjeldenhet, heller det vanlige. Ved 6. Regiment noterte man allerede de første 10 dager av november følgende tap: 49 fallne, herav tre offiserer; 171 sårede og 369 syke. 90% av den siste kategorien skyldtes forfrysninger! Mange av reservestyrkene kom fra områder i Nord-Tyskland som vanligvis hadde snøfattige vintre, overhodet

ingen var vant med så ekstreme klimatiske forhold som de ble stilt overfor i Finland denne vinteren. For dem var Karelen "Arsch der Welt" - Verdens ræv!

Likevel lyktes det etter vekslende kamper det første året å trengte frem fra grensen øst for Kuusamo frem til Kiestinki, endestasjonen på et sidespor 4 mil fra Murmanskanbanen. Det utviklet seg til større og mindre "Motti"-slag der det tysk-finske armekorps tok store mengder russiske fanger.

Fra 1942 stivnet dette frontavsnittet, og det gikk over til en ødemærkskrig med meget spesielle særtrekk. Her var ingen sammenhengende front i vanlig forstand. Selve fronten besto av en svært glissen rekke av støttepunkter med noen få bunkere, grunne skyttergraver med pigg-trådsperringer og minefelt foran.

Støttepunktene var gjerne lagt på små høyder hvor man hadde utsikt over det ellers flate karelske landskapet. Ved taktiske tilbakeføringer hendte det at slike stillinger ble forlatt, underminert og overlatt til fienden.

Patruljer i Ingemannsland

Mye av aktiviteten ved denne del av fronten innskrenket seg heretter til oppklaringsopdrag mellom støttepunktene eller inn i ingenmannsland. Vanligvis skulle man på disse oppdrag søke å unngå kamp. Derimot skulle fiendtlige avdelingers styrke og posisjon fastslås, stillingenes utforming, fiendens hensikter m.v.

Undertiden var formålet med en støtetropp i ingenmannsland å ta fanger. Ved avhør av disse, skulle etterretningstjenesten identifisere hvilke fiendtlige avdelinger de sto overfor. Taktikken under denne krigføringen var forbausende lik på begge sider av fronten. Det er også forbausende å se hvor godt begge parter var orientert om hverandre. De fikk innblikk i detaljer helt ned til rent personlige forhold ved den enkelte offiser.

Også papirkrigen ble ført helt frem i første linje. Under "Motti"-slag hvor hele bataljons-

ler regimentsstaber ble omringet, kunne interessante dokumenter være en viktig del av krigsbyttet. Ikke minst fortalte de mye om moralen hos Ivan. Fyll var et stadig tilbakevendende problem.

Tysk-finsk samarbeid

Det nære samarbeid med de finske enhetene i Det III. finske Armekorps ga tyskerne i Division "Nord" en kjærkommen anledning til å lære vinterkrig. De finske "sissi"-bataljonene ("knottsverm") demonstrerte hvordan man med større enheter over et lengre tidsrom kunne drive geriljavirksomhet inne på fiendtlig område helt isolert fra egne linjer. Det ble satset på skarpskytterutdannelse samtidig som skitreening ble intensivert. En av de store stjernene i divisjonen var Willy Bogner, kjent fra de store skimesterskapene før krigen. Det var ikke med glede han nå bar SS-uniform. I motsetning til kameratene var han ikke frivillig, men kommandert inn som instruktør.

Våren og sommeren 1942 ble finnene overført til andre finske enheter, mens 6. SS-Gebirgs-Div. kom under det XVIII. tyske armekorps som nå overtok frontavsnittet ved Kiestinki-Luht.

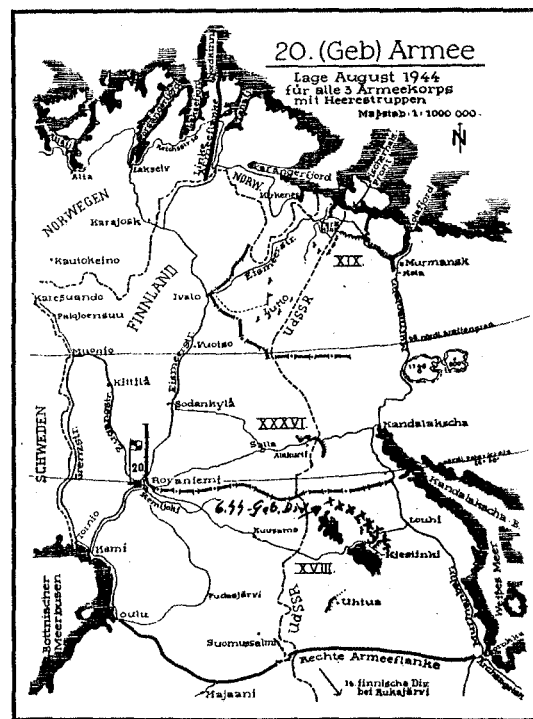
På dette tidspunkt var generaloberst Dietl blitt øverstkommanderende for de tyske styrker i Nord-Finland. Tidlig i 1943 ankom et norsk kompani frivillige til fronten ved Kiestinki. Det ble kalt Det Norske Skikompaniet og var sendt i konvoly over til Danmark, videre med tog til Sennheim i Elsass, hvor en del av rekruttutdannelsen foregikk. Deretter bar det til Hellerau ved Dresden hvor utdannelsen fortsatte med hovedvekt på skyting og skitreening.

Det Norske Skikompani

Det norske Skikompani var en ren norsk enhet, som sto under kommando av löytnant Gust Jonassen. Kommandospråket var norsk, men besynderlig nok var kompaniet under hele fronttida iført det tyske ordenspolitist skiuniformer. Kompaniet ble liggende i stilling ved en

Norsk oppklaringspatrulje vender tilbake etter endte oppdrag bak de russiske linjer.

Kartet viser hvordan den tyske del av finskefronten var fordelt på tre armekorps. 6. SS-Geb.Div.s avsnitt, som nordmennene var underlagt, er markert med kryss.

vik av Jeletjosero i Nord-Karelen som en enhet av 6. SS-Gebirgsdivision "Nord". Innkvarteringen skjedde i såkalte finnetelt; runde, små hytter som var montert sammen av finér. De ble fort varme etter oppfyring, men de var luftige, og ble iskalde igjen på et øyeblikk.

Jonassen var en aktiv kompanisjef og dyktig skiløper. Hele vinteren frem til snøsmelting var deler av kompaniet stadig fremme i ingenmannsland på patruljering. Ski-jaktkommandoene kunne da bestå av 40-50 mann og være underveis i flere dager. Tilbakelegte strekninger kunne være 7 mil og det ble overnattet i snøhuler i temperaturer ned til under 20 kuldegrader.

Skiene var tunge, militære bjørkeski med tåbindinger. Til disse bindingene hørte finnestøvler med oppbøyd tåspiss. Arrangementet hadde den fordel at skiene var lette å huke av seg når det gjaldt å komme raskt ned i dekning. Likevel syntes mange at dette var et bedrøvelig utstyr å by soldater fra en skiløpende nasjon som Norge! Men terrenget var flatt, og i de få utforkjøringene som fantes, kunne de som ikke var så gode på ski, sette hælen utenfor skia og bremse på den måten.

Et mord

Fra 23. til 25. april deltok kompaniet i en større aksjon mot russerne sammen med to tyske kompanier fra en oppklaringsbataljon. Nordmennene omringet og nedkjempet en russisk transportkolonne med to hesteledder og tok en fange ifølge ordre. Men det ble tatt enda en

fange. Vår hjemmelsmann forteller:

"Fangen var såret. En tysker kom til og gjorde tegn til at jeg skulle skyte ham. De andre hadde allerede tatt en fange. Men da skjønte jeg plutselig ikke et ord tysk. Ikke faen om jeg ville plaffe ned denne hjelpeløse stakkaren! "Scheisse Norweger!" skrek tyskeren, tok geværet og skjøt ham ned".

Løytnant Hasselmann, som ledet det ene tyske kompaniet, falt under skuddveksling med russerne under samme aksjon.

I minefelt

Oppklaringsvirksomheten fortsatte med ufornminskt styrke også etter snøsmeltingen våren 1943. Etter råd fra löytnant Gust Jonassen skulle Det Norske Skikompani trekkes ut av fronten for senere å bli satt inn som bataljon i samme område. Men dette skulle ikke Jonassen oppleve. På tilbaketuren etter en oppklaringspatrulje i ingenmannsland ledet han kompaniet rett opp i eget minefelt. 6-7 mann ble drept momentant eller døde umiddelbart etterpå av skader. Löytnant Jonassen var blant dem.

"Sjøl hadde jeg flaks, for bak meg kom et gutter som gikk rett på miner som spratt opp og eksploderte i hodehøyde og sendte ut stålculer i alle retninger, stygge greier! Jeg tror det var syv mann av oss som ble drept ved denne anledning, og et lignende antall miner som detonerte. Kompanisjefen var en av de første som ble truffet" forteller en av dem som var med. Få uker senere ble kompaniet sendt til Norge for å begynne vervingen av nye frivillige.

Fra Fredriksten til Karelen III

Tredje og siste artikkel om fortsettelseskrigen i Karelen.

Vervingen til de norske frivilligformasjoner på Østfronten foregikk i flere etapper. Allerede før Operasjon "Barbarossa", det tyske angrepet mot Sovjetsamveldet, var SS-sjef Himmler i Norge i januar 1941 for å verve norsk ungdom til Regiment Nordland. De fleste som ellers var positivt innstilt til "nyordningen" i Norge, hadde på dette tidspunkt store betenkeligheter ved å gå inn i en tysk militær formasjon.

VERVING

Minnene fra felttogets dager 8-10 måneder i forveien var forferkende. Trekke i fiendens uniform? Tja, var vi i krig med Tyskland enda, eller var vi ikke? Den norske hær hadde kapitulert, og øverstkommanderende hadde frivillig gått i krigsfangenskap. 1. Divisjon var kommet tilbake fra interneringen i Sverige. Krigsfangene var løslatt, og offiserene - de som hadde noe - var gått tilbake til sine sivile yrker.

Tusener av nordmenn hadde fra okkupasjonens første uker strømmet til tyske anlegg, noen for å tjene seg rike, andre for å få skaffet seg hardt tiltrengte midler til det daglige brød.

Nei, situasjonen var uklar, her gikk ingen klare grenser mellom svart og hvitt, rett og slett. Trass i alle for og mot, ble ikke den første tyske vervingen til Waffen-SS i Norge noen suksess.

De fleste rekruttene var unge, svært unge. Selv om aldersgrensen nedad var 17 år, har vi eksempler på enkelte som måtte lyve seg til ett år. Det er opplagt at motivasjonen for disse yngste må ha vært temmelig uklar, en blanding av idealisme og eventyrlyst under trykket fra en massiv propaganda og påvirkning i deres eget nærmiljø.

For de mere modne blant de første frivillige, var det ganske sikkert tanken på at de skulle være med å danne grunnstammen i en ny norsk hær, som gjorde seg gjeldende. Norges våpenære skulle gjenopprettes, het det seg i propagandaen. Samtidig som de ønsket å kjempe aktivt for "Nyordningen" i Europa.

LEGIONEN

En helt ny situasjon oppsto etter "Barbarossa". Vervingen til Den Norske Legion, som tok til like etter at felttoget i øst var satt igang, fikk en helt annen opplutning enn den Regiment Nordland hadde hatt.

For Legionen var det en klar front mot Sovjetsamveldet og kommunismen. Dessuten skulle den settes inn i Finland. Disse momentene ga en langt mere virkningsfull appell for mange nordmenn, som hadde Finlands fortvilte kamp under "Vinterkrigen" i frisk erindring. Mange hundre, trolig bortimot 1000 norske offiserer undertegnet oppropet om å danne en norsk legion.

Til mange legionærers skuffelse ble Legionen satt inn i beleiringen av Leningrad i stedet for å hjelpe til på finskefronten.

Det kunne også være en av årsakene til at tilstrømmingen til Legionen avtok, og vervingskampanjene måtte gis en ny vri. Men østfronten var sammenhengende, og det burde vel være likegyldig hvor den norske frivilliginnsatsen ble lagt.

Det ble i tur og orden satt igang vervekampanjer for et norsk politikompani, for Pansergrenaderregiment Norge, Det Norske Skikompani, nok et politikompani og endelig Den Norske Skijegerbataljon. For de tre sistnevnte ble det igjen gitt løfte om innsats i Finland, og denne gang ble løftet holdt. Skijegerbataljonen skulle etter planen dannes ved at Gust Jonnassens skikompani ble trukket fra fronten tilbake til Norge. Der skulle hver enkelt soldat drive verving på hjemstedene ved personlig agitasjon.

Samlingen foregikk i Holmestrand, og litt ut på nyåret 1944 var det en bataljon på 5-600 mann som var klar til ny innsats ved Kiestinki. Sjef ble kaptein Frode Halle som tidligere hadde tjenestegjort i Den Norske Legio og Regiment Norge. Han hadde sin militære utdannelse ved Krigsskolen.

2. POLITIKOMPANI

På vårparten '44 var Det 2. Norske Politikompani ferdige med sin kontraktfestede tjenestetid ved Luhifronten. Tre-fire mann fra kompaniet hadde vært avgitt som skiinstruktører og sanitetspersonell til det tyske støttepunktet Rugosero ytterst på divisjonens åpne nordflanke. Russerne angrep der den 15. januar 1944 med to bataljoner, men måtte trekke seg tilbake med store tap. Forøvrig hadde 2. Politikompani vært fordelt på støttepunktene Mendevara og Schapkosero.

Den 7. mars gikk russerne til angrep mot Schapkosero, denne gang også med to bataljoner. Hvor utrolig det enn høres, hadde russerne 91 falne foran det norske støttepunktet. I tillegg lot mange russer seg ta til fange, tildels såret. Krigsbyttet var 42 maskinpistoler, 5 mg, dessuten flammekastere og pansergeværer.

Av besetningen på støttepunktet falt bare to mann, den ene var stedfortredende kompanisjef, løytnant Eystein Bech, som fikk en fulltreffer av en geværgranat. Den andre var en tysk underoffiser som ble drept utpå dagen, da en patrulje gikk ut på isen foran stillingen for å undersøke de falne. En ung russisk løytnant som simulerte død, trakk plutselig pistolen og skjøt

tyskeren ned. Deretter kastet han pistolen demonstrativt vekk i en stor bue, rakte hendene i været og lot seg ta til fange.

DEN NORSKE SKIJEGERBATALJON

Grenseskillet mellom "før" og "nå" er ved tredtota om morgenen den 27. juni 1944. Da ble jeg som ennå 17-årig SS-Sturmmann skyllet i land på sørbredde av Jeletjosero, (korrekt: Kapanezsjøen) en innsjø i Itä-Karjala, tre mil fra Kvitehavet. Der døde min tro, da brast mine illusjoner, svant min ungdom.

Alt som hadde hendt før, var bare en prolog; en barndom og en ungdom som står i et rosenrødt skjær i minneriket mitt. Så er det de to eller tre dagene på Kaprolat og Hasselmannstillingen som er ettertatt til en eneste sammenhengende opplevelse av angst og gru, av blod og granater. Så alt som har hendt siden. Det har på en måte ikke vært noe av betydning; det har bare vært en epiløp...

Jeg liker ikke å tilstå at jeg gråt, jeg hadde jo reddet livet. Det så ikke ut til å være så mange som hadde det etter det Ragnarokk vi nettopp hadde gjennomlevd, hvor norske styrker hadde det største mannefall under den annen verdenskrig. Det er en av de overlevende fra Den Norske Skijegerbataljon etter kampene på Kaprolat og Hasselmannstillingene i Karelen som har nedtegnet disse linjene.

Den 25. juni 1944 hadde russerne gått til angrep etter et intenst bombardement fra artilleri og bombekastere. På kort tid var begge stillingene omringet. Men nordmennene holdt stand mot en knusende overmakt i over to døgn.

En publikasjon fra den tiden forteller at 10 mann fra Østfold falt under det russiske angrepet. Bataljonen var på dette tidspunkt tallmessig svekket ved permitteringer og dimitteringer. Det regnes med at bortimot 300 mann måtte gå i fangeskap, de fleste såret. Bare et fåtall vendte tilbake fra russisk krigsfangenskap.

En Fredrikstad-gutt som hadde meldt seg frivillig før han var 17 år, var blant disse. Med en smadret venstre overarm hadde han ingen sjanse til å unnslippe. Ikke ville han la seg ta til fange. Han ville overlate russerne et "pent" lik. Den siste kula hadde han spart til seg selv, skulle ikke malktraktere hodet, den ville han sende gjennom hjertet. Men han bommet.

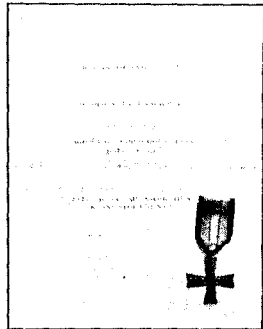
Kameraten som ble tatt til fange samtidig, hadde blitt såret i det ene kneet, og kunne ikke gå til den russiske samleleiren ved egen hjelp. En russisk major trakk pistolen og skjøt ham ned. Nok et mord! Fredrikstad-guten overlevde selvmordforsøket og kom tilbake etter ni og et halvt år i russisk fangeskap. En 18-årig haldenser berget li-

vet ved å svømme naken over den iskolde Kapanez-sjøen. Men han orker ikke snakke om det lenger, han er ennå redd for at minnene skal vekkes til live og skaffe ham søvnproblemer igjen. Mange av kameratene ble underveis truffet av russiske maskinpistolalver og druknet. Haldenserne Brun Olsen og Kjell Ramberg falt under den russiske omringingen.

Ramberg betjente et maskingevær sammen med Gudbrand Skude fra Land. De hadde skutt ut siste patron, da de ble tatt av dage på koss hold av to russiske maskinpistolskyttere. 10 meter unna lå Hans Taraldrud fra Rømskog gjemt i et buskas. Han kunne ikke komme kameratene til hjelp; maskinpistolen hans var ubrukelig. Etter et fall i gjørma, hadde den kilt seg fast.

KAPROLAT OPPGIS

"Det er de sammenhengende dagene i angst, reell dødsangst, i blod og piss, i mækk og søle, som gikk forut for svømmeturten, som har brent seg fast i sinne mitt, slik at dette på en måte

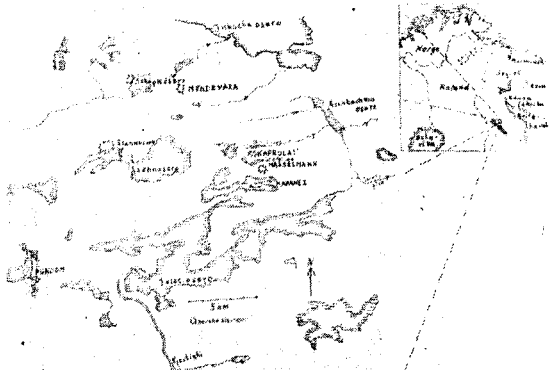
skjer "nå" eller for en liten stund siden.

— Haltet aus. Unterstützung unterwegs (Hold ut, hjelp underveis). Denne ordren og disse opplysningene som ble gjentatt med monoton regelmessighet gjennom feltfunken, og uten opphold de siste dagene. Disse ord forandret mitt syn på krig, på tyskerne, på - det meste...

...Til slutt brøt de gjennom. Disse opplevelsene, med nedslaktning, hvor jeg var med og slaktet mennesker, - orker jeg ikke gjenoppleve slik at jeg kan skildre den realistisk".

Den siterte unggutten kalte det som hadde skjedd etter 27. juni for en epiløp. På hans 18-årsdag festet generaloberst Dielt jernkorset til hans bryst. Men alt ble bare fraser - etterord - etter-skrift til den store tragedien. Til denne epiløp hørte tilbaketrekningen fra Finland, hjemkomst og straff etter krigens opphør. Men også et fullført medisinstudium, deretter privat og offentlig legepraksis.

"Denne tilegnelse inneholder Arnfinn Vik har rett til å bære Pohjois-Vienan korset til minne om deltakelse i Fortsettelseskrigen. Helsingfors 17.07.1989. Sentralkomiteen for Fortsettelseskrigens Minnekorps. Murrer, dengang løytnant og kompanisjef i Karelen, A. Vik, mottok denne utmerkelsen så sent som for to år siden. Som befalelev skjøt han istykker tyske panservogner i Rendalen i 1940. Det er han ennå ikke dekorert for.

De norske støttepunktene ved Luhi-frontens nordflanke.

Den lange tilbagemarsjen har begynt. Den startet i Karelen øst for Kuusamo i september og endte på Mysen julen 1944. Her har norske skijegere brusikring underveis i ruskette høstvær.